

УДК 37:17.023.35(І. А. Зязюн)

Педагогіка серця і добра Івана Зязюна

Нелля НИЧКАЛО,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих
НАПН України

Справжня поезія філософсько-педагогічної творчості Івана Андрійовича Зязюна бере свій початок у тій особливій неповторності, про яку він у відомій праці «Педагогіка добра: ідеали і реалії» писав так: «Моя неповторність... від батька-матері, учителів, від самостійного пізнання і людської психології» [3]. Вона пов'язана з особливим баченням методології філософії освіти, що народилася в його серці і розумі. Її коріння – у філософії серця Григорія Сковороди, Панфіла Юркевича, в українській народній педагогіці, що знайшла яскраве втілення в ідеях, концепціях і методиках десятків тисяч педагогів. На різних історичних етапах вони віддавали освіті свій інтелект, сподвиницьку працю, невичерпну любов до дитини, яка зростала, ставала на ноги й, долаючи різні незгоди, утверджувалася в особистому житті і професійній діяльності.

Неодноразово ми порівнювали академіка Івана Зязюна з айсбергом. Чому саме з айсбергом? Як відомо, у кожного айсберга одна десята частина – над водою, а дев'ять десятих сховано в морських глибинах. Нам видається, що ота частина айсберга, яку неможливо побачити, зберігає в собі величезні людські таємниці, ще незвідані повною мірою зязюнівські таланти як дивовижної Людини. Адже саме Людина є предметом вивчення різних галузей знання: філософії, соціології, естетики та етики, етнології, психології, фізіології, педагогіки, медицини та багатьох інших. Ось чому надзвичайно складно досліджувати систему «людина–людина». І це переконливо доводить видатний український учений у своїх філософсько-педагогічних творах.

Неможливо відразу осягнути й оцінити сповна наукову спадщину вченого-педагога, відкрити істинну глибину, велич душі і невичерпну криницю філософсько-педагогічних талантів, дарованих йому самим Богом і батьками – Варварою Микитівною й Андрієм Володимировичем.

Обравши шлях гуманістичної педагогіки, нетрадиційних підходів до підготовки вчителя, а також не завжди «академічного бачення» методології і методики дослідження проблем педагогічної освіти, він дістав дуже багато гострих і недоброзичливих «голок» у серце. Пригадаймо: це розпочалося у березні 1987 р. з телепередачі в «Останкіно» в Москві. Саме тоді на весь Радянський Союз пролунали ідеї його концепції педагогічної майстерності... [3, с.184–208]. Безумовно, у ті роки це було викликом традиційній радянській системі підготовки вчителя. Це було вибухом у

педагогічній науці, котра в ті часи, та й раніше, дуже пошановувала стереотипи. А чиновники та їхні адміністративні представники пильно стежили, щоб ніхто не посмів від них відходити...

Вчитель – символ педагогіки серця і добра

Глибокі філософсько-педагогічні погляди вченого, який присвятив своє життя проблемі вчителя, його переконання й уміння переконувати інших (від учителя до міністра і керівників держави), а також сила духу і незламна воля до реалізації своїх новаторських ідей перемагали і в ті часи, й нині допомагають нам продовжувати цю боротьбу. У цьому бурхливому процесі народжувалися нові ідеї, авторські теорії і концепції, які й сьогодні викликають роздратування у консерваторів на освітянській ниві.

Вчитель для Івана Андрійовича – це символ педагогіки серця, любові, творчості й активної дії, радісної і повсякденної співпраці з учнями, батьками, різними громадськими організаціями, усіма тими, хто причетний до Освіти, яка має стати в державі реальним пріоритетом. «Життєдайні начала Добра, Любові, Істини й Краси перебувають у руках Учителя» – ця викристалізована ним філософсько-педагогічна думка стала афоризмом і спонукає до активної педагогічної дії, ідеї якої обґрунтовано у монографії «**Філософія педагогічної дії**» [4].

Свобода особистості у просторі педагогічної дії, технології і техніки розвитку особистості свободи суб'єктів учіння; гносеологічні й культурологічні виміри освітньої системи, підготовка

вчителів до процесу виховання як очікуваної відповідальної дії – винятково важливі й прогностичні пласти наукового знання, обґрунтовані в цій фундаментальній науковій праці. Завершальний розділ «Філософії педагогічної дії» Іван Андрійович присвятив ключовій проблемі – модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні. Спонукають до роздумів й активної дії обґрунтовані ним положення щодо: логізації особистісної моделі педагогічного світогляду, нових підходів до підготовки вчителя в Україні; університетської підготовки вчителя до профільного навчання учнів старших класів; професійної ролі кафедр педагогіки у підготовці майбутніх учителів; гносеологічних та культурологічних вимірів освітньої системи; неперервної освіти, її концептуальних засад, моделей, змісту і форм [4, с. 454–591].

Без перебільшення стверджуємо про те, що Вчитель, його свята місія на Землі оспівані філософом-педагогом у сяйві великої любові, поваги до його особистості, а також у контексті державотворення. На всіх етапах своєї науково-педагогічної діяльності Іван Андрійович з особливою наполегливістю і послідовністю доводив на різних високих державних щаблях, що турбота про вчителя має бути пріоритетом у загальнодержавній політиці.

У зв'язку з цим звернімося ще до однієї сторінки життєдіяльності академіка Івана Зязюна як державного діяча: з 3 серпня 1990 р. до 6 червня 1991 р. він очолював Міністерство народної освіти УРСР; з 6 червня до 12 грудня 1991 р. – Міністерство народної освіти України. «Шлях до міністерського кабінету Іван Андрійович не торував і високі пороги задля того, щоб бути його господарем, не оббивав. Більше того, в роки існування радянської держави ні він, ні ті, хто його знав, не могли навіть уявити, що Зязюн будь-коли стане міністром. Не був він людиною тодішньої компартійної влади, бо мав власну думку, умів її відстоювати і, головне, не вписувався в усталений радянською дійсністю образ ученого, ректора і просто відданої, як тоді твердили на кожному кроці, «ідеям партії та уряду людини», – такий висновок зробив доктор педагогічних наук, професор І. Л. Лікарчук у книзі «Міністри освіти України» [5, с. 405]. У десятому підрозділі цього документального видання, на нашу думку, досить об'єктивно, на основі багатьох джерел, схарактеризовано багатоаспектну діяльність міністра, який доводив необхідність реального пріоритету народної освіти у державній політиці, домагався підвищення соціального статусу вчителя. З трибуни Верховної Ради УРСР 3 серпня 1990 р. з боєм у серці проголошував: «Не може бути благополучним суспільство, в якому неблагополучний вчитель» [6, с. 412]. Тоді ж він наводив результати соціологічного дослідження, яке засвідчило, що 80 відсотків учительських сімей живуть або у напівбідному становищі, або в середньому. І лише вісім відсотків задоволені

своїм матеріальним становищем. Міністр Зязюн бив на сполох. Та його... не чули.

У трудовій книжці І. Зязюна є такі два записи: «Міністерство народного образования УССР» 29.08.1990 «Согласно постановления Верховного Совета УССР от 03 августа 1990 г. назначен министром народного образования УССР», 30.04.1992 «Уволен в связи с ликвидацией министерства п.1 ст. 40 КЗоТ Украины». За словами Івана Андрійовича, про свою відставку він дізнався з радіопередачі, коли збирався на роботу в Міністерство [5, с. 448].

«Для мене, – пише І. Зязюн, – високі злети кар'єри закінчилися... треба було все починати спочатку...». І він розпочав цей етап зі створення Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Не можемо не погодитися з висновком І. Л. Лікарчука, що Міністерство освіти втратило гарного Міністра, але освіта в цілому і, зокрема, професійна, здобули гарного вченого [6, с. 448].

Українська наукова школа педагогічної майстерності та її послідовники

Концепція педагогічної майстерності вченого-філософа має глибоке коріння, сягаючи джерел української історії, культури, етнопонаціональних традицій, мудрості нашого народу. Впродовж багатьох років Іван Андрійович обґрунтовував, відшліфовував і, можна сказати, викристалізував теоретико-методологічні положення й нетрадиційні міждисциплінарні засади педагогічної майстерності. В цей історичний період, що охоплює складні й важливі етапи в розвитку системи освіти нашої держави, народжувалася, проходила становлення і динамічно розвивалася сучасна українська наукова школа педагогічної майстерності. Незаперечним є те, що її творець – видатний філософ-педагог І. Зязюн.

У вступній статті до бібліографічного покажчика «Іван Андрійович Зязюн: Педагог. Вчений. Філософ» президент НАПН України В. Кремень зазначає: «Педагогіка 80-х років минулого століття була тісно пов'язана з філософсько-педагогічними поглядами Івана Андрійовича Зязюна, який прагнув і досягав того, щоб ідея освітньо-культурного синтезу була реалізована в навчально-виховному процесі Полтавського педагогічного інституту. Прагнучи бути зразком інтелігентності, носієм високих еталонів культури своїх учителів, Іван Андрійович власним ректорським прикладом надихав на культурну самореалізацію творчо обдаровану студентську і викладацьку молодь, умів відшукувати таланти і підтримувати їх визрівання.

Цікавий експеримент полтавців з перетворення провінційного інституту в елітарний (в навчальних аудиторіях дійсно панував дух позитивного креативу, людяності, радості праці) викликав інтерес педагогів з Японії, Китаю, Німеччини, Куби, Канади, Франції, Польщі, Чехії, Болгарії та інших

країн, стимулював відкриття кафедр педагогічної майстерності колишнього СРСР» [8, с. 51–52].

Українська наукова школа педагогічної майстерності – переконливий приклад відданості її творця і наукового лідера академіка І. Зязюна цій благодатній і життєдайній ідеї. Впродовж чотирьох десятиліть він пройшов складний шлях боротьби за право цієї ідеї на життя, її утвердження й розвиток. Це виявлялося у створенні і введенні до навчальних планів курсів педагогічної майстерності, відкритті майже в усіх педагогічних інститутах кафедр педагогічної майстерності. На цьому тернистому шляху не все було оптимістичним, світлим і радісним. Упродовж останнього десятиліття в класичних університетах (і не тільки в них) значно звузили педагогічний компонент – історичний, теоретичний і практичний. На жаль, у багатьох вищих навчальних закладах зникли кафедри педагогічної майстерності, майже до мінімуму зведено педагогічну практику.

Звернемося до думки вченого-філософа про те, що навіть в умовах інформаційно-технологічного розвитку, коли обґрунтовано безліч методик і технологій, не можна віднайти такі статистичні й технологічні засоби чи математичне оброблення дослідницьких даних, котрі б давали змогу виявляти обсяги зла, яке спрямовувалося на те, щоб «загнати» педагогіку, вчителя, вченого в потрібне ідеологічне русло. Зрозуміло, що це завдало великої шкоди і системі освіти, і школі, і вчителю, і педагогічній науці, і багатьом дослідникам проблем педагогічної освіти.

Однак і в цьому суперечливому й складному процесі перемагає Істина, хоча й не так швидко. За І. Зязюном, разом з філософськими категоріями «добра», «краси» і «свободи» вона відображає глибинний смисл людського світовідношення та осягнення буття, шукань людського духу і творення гуманістичних ідеалів. Саме істина виражає сутнісний зміст і мету пізнавального процесу та характеризує його результат – знання як адекватне відображення суб'єктивної та об'єктивної реальності в свідомості людини. Філософи доводять, що істину встановлюють шляхом визначення відповідності пізнавального образу, знання реального стану речей, дійсності, що надає істині незалежності від суб'єкта. Протилежними до категорії «істини» є поняття «омана», «хиба», «оманливість», «хибність». І хоча проблему істини вивчають переважно теорія пізнання й логіка, вона має винятково важливе значення для дослідження проблем педагогічної майстерності.

Засновник і лідер цієї наукової школи академік І. Зязюн довів необхідність цілісного дослідження проблем педагогічної майстерності, що зумовлено такими чинниками:

- глобалізацією освітнього простору, який об'єктивує спільність професійної проблематики працівників освіти й уможливує доступ до будь-яких інформаційних масивів;

- формуванням вільного ринку освітніх послуг у сфері додаткової професійної освіти (недержавні заклади, фірми, ВНЗ), що створює ситуацію конкуренції і водночас потребує якісної підготовки слухачів за відсутності державного стандарту такої якості;

- розвитком професійно-педагогічного співтовариства, носія принципово нової освітньої культури, яка фіксується на рівні міжнародних документів про освіту й культуру, що проголошують спільність таких принципів діяльності у сфері освіти, як гуманізація, гуманітаризація, демократизація, толерантність, неперервність та ін.;

- виробленням культурної, концептуальної, технологічної множинності підходів до вирішення проблем освіти, що вимагає професійно-особистісного самовизначення і соціальної відповідальності за свій вибір;

- недосконалістю сучасного програмно-методичного забезпечення підготовки вчителя, формування й розвитку його педагогічної майстерності (в умовах неперервної освіти).

Молода генерація українських учених-педагогів спирається на ідеї своїх попередників, на наукову школу педагогічної майстерності академіка І. Зязюна, що високо поцінована не лише в Україні, а й за її межами. Це засвідчує, зокрема, видання 2005 р. в Польщі підручника «Педагогічна майстерність» («Mistrzostwo pedagogiczne») за його редакцією. Вступне слово до цієї унікальної праці написав видатний польський вчений Тадеуш Вацлав Новацький, якого називають Нестором польських педагогів, а передмову – відомий дослідник проблем учителя, тодішній Голова Комітету педагогічних наук Польської академії наук, іноземний член НАПН України Тадеуш Левовицький.

Новим кроком, спрямованим на розв'язання цих проблем на початку XXI ст., стало заснування у 1993 р. Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (з 20 лютого 2007 р. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України). Його стратегічна мета – забезпечення системної науково-дослідної діяльності, спрямованої на теоретико-методологічне обґрунтування державної політики у професійній підготовці педагогів нової генерації та обґрунтування теоретичних і методичних засад розвитку освіти дорослих в умовах неперервної освіти – освіти впродовж життя – на основі врахування світових тенденцій, вітчизняного досвіду та перспективних потреб Української держави.

Винятково важливим напрямом втілення ідей І. Зязюна можна назвати наукові дослідження колишніх аспірантів і докторантів Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, нині – відомих учених, які гідно продовжують традиції наукової школи педагогічної майстерності свого Вчителя. Адже впродовж 24 років у цьому Інституті пройшли підготовку й захистили докторські і кандидатські дисертації понад 200 докторів і

кандидатів наук. Серед них – дійсні члени (академіки) НАПН України Р. Гуревич, В. Луговий, О. Ляшенко, І. Прокопенко, С. Сисоєва, члени-кореспонденти НАПН України М. Козяр, Л. Лук'янова, О. Романовський, Г. Троцько, а також почесний академік НАПН України О. Дубасенюк та інші відомі вчені. Нині – це яскраві представники нової когорти українських учених, які присвятили свої наукові пошуки проблемі вчителя, його педагогічній майстерності. Вони самі стали засновниками наукових шкіл і передають молодим дослідникам отой невмирущий магічний «ліхтар науки», про який писав Д. Менделєєв.

Як добре відомо, Іван Андрійович був ініціатором створення центрів педагогічної майстерності в різних регіонах України. Більшість із них сьогодні активно діють, започатковують нові напрями і продовжують «Педагогіку добра». Креативність і творчість у діяльності послідовників Івана Андрійовича сприяють вихованню нової генерації українських педагогів. Але в окремих університетах такі центри, на превеликий жаль, вже не діють з різних причин... Вважаємо, що прийняття помилкових рішень окремих керівників структурних підрозділів сучасної вищої школи щодо закриття центрів в подальшому призведе до втрат у підготовці вчителя.

Спадщину академіка Івана Зязюна доцільно вивчати за різними напрямками: філософським, етичним, психологічним, педагогічним, методичним та іншими. Особливої уваги потребує вивчення психологічних аспектів, висвітлених у різних працях ученого, зокрема обґрунтованих ним ціннісних засад психологічної служби в освіті. Наголосимо на важливому значенні запропонованих напрямів і видів «діяльності-дії психолога». Серед них – психологічне просвітництво, психологічно-профілактична робота, психолого-діагностична, розвивально-корекційна та консультативна робота. Учений зазначає: «У співробітництві вчителя й психолога більш успішно вирішуються завдання, пов'язані з повноцінним психологічним і особистісним розвитком кожної дитини на різних етапах її шкільного життя, особливо перехідних; з різними проблемами обдарованих дітей, дітей невстигаючих, дітей, які мають відхилення в учинні й поведінці» [11, с.107].

Значущими є і філософські роздуми І. Зязюна щодо ціннісних відношень. Це засвідчує зміст його статті «Філософія ціннісних відношень», опублікованої в книзі «Інноваційність у науці і освіті», виданої з нагоди ювілею професора Ф. Шльосека, голови Наукового товариства «Польща–Україна», іноземного члена НАПН України, директора Інституту педагогіки Академії спеціальної педагогіки імені М. Гжегожевської у Варшаві [5].

Наукову цінність становлять прогностичні погляди Івана Андрійовича щодо психодіагностики. Нам пощастило бути свідками того, як в останні роки свого життя він приділяв багато уваги

вивченню історичних витоків психологічної педагогіки [1], вивченню праць К. Ушинського, П. Каптерєва, Е. Стоунса, К. Роджерса та багатьох інших видатних педагогів і психологів. Постійний пошук інноваційних підходів уможливив методологічне обґрунтування психопедагогічних засад педагогічної майстерності як системи професійних компетентностей.

Історія розсудить...

Згадаймо такий факт. У 2012 р. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України представив на здобуття Державної премії України в галузі освіти цикл науково-методичних праць з теорії і технологій педагогічної майстерності, підготовлений авторським колективом у складі І. Зязюна (керівник), Л. Крамущенко, І. Кривоноса, Н. Тарасевич (Кривонос), О. Мирошник.

Мета роботи: створення теорії педагогічної майстерності, дослідження її історичних витоків, обґрунтування концептуальних засад професійного самовдосконалення вчителя, розроблення особистісно орієнтованої програми навчання студентів вищих педагогічних навчальних закладів, створення навчально-методичного комплексу, що забезпечує становлення педагогічної майстерності особистості у системі вищої освіти та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Наукова новизна: вперше розроблено теоретичну модель педагогічної майстерності як комплексу властивостей особистості вчителя, що забезпечують самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі; обґрунтовано аксіологічний підхід до розуміння природи педагогічної майстерності; розглянуто особливості педагогічної діяльності як мету-діяльності; визначено структуру та умови організації педагогічної взаємодії у системі «вчитель–учень»; з'ясовано сутність професійної ідентичності вчителя як міри вияву педагогічної майстерності; досліджено витoki педагогічної майстерності в історії педагогічної освіти.

Практичне значення: розроблено і впроваджено навчально-методичний комплекс «Основи педагогічної майстерності», який охоплює підручник, хрестоматію, термінологічний словник, комплект тестів для контролю знань і професійного самопізнання, навчальні посібники. З урахуванням концептуальних засад теорії педагогічної майстерності укладено та впроваджено програму «Юний педагог» як складову допрофесійної підготовки вчителя; відкрито кафедри педагогічної майстерності у вищих навчальних закладах України та інститутах післядипломної педагогічної освіти (Полтава, Запоріжжя, Біла Церква); створено 20 центрів педагогічної майстерності, діяльність яких спрямовано на розвиток особистісного, професійного і творчого потенціалу вчителя; перекладено польською мовою підручник «Педагогічна майстерність», що використовується у

навчальному процесі педагогічних університетів Республіки Польща.

Результати науково-педагогічної діяльності авторського колективу втілено у 20 одноосібних і колективних монографіях та посібниках, двох навчальних програмах, понад 200 наукових статтях у вітчизняних і зарубіжних виданнях. Вони мають високий індекс цитувань. Під керівництвом членів авторського колективу захищено 20 докторських і понад 20 кандидатських дисертацій з проблем педагогічної майстерності.

Президія НАПН України одногосно (таємним голосуванням) підтримала висунення кандидатури високодостойного кандидата в лауреати Державної премії України в галузі освіти. Усі ми раділи цьому, оскільки вважали, що саме він заслуговує такого високого визнання... Та наші очікування й сподівання виявилися марними. Заангажовані рецензенти, стверджуючи, що концепція педагогічної майстерності І. А. Зязюна не містить нових ідей і ніби як учений він не має належного визнання в нашій державі, винесли вирок передусім собі...

А Іван Андрійович, заспокоюючи своїх учнів, наукових співробітників Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, нагадав про «парадокс Ісуса Христа: що більше робиш добра людям, то більше дістаєш голок у серце». Напевно, оті несправедливі «голки» у серце академіка Івана Зязюна залишили в ньому невиліковну рану болі і несправедливості.

Відтоді минуло не так багато часу. І на пам'ятнику видатному вченому на цвинтарі в селі Пашківка Ніжинського району Чернігівської області викарбувано: **«Я прошу в Бога одного – часу для Добра Людям».**

Різні педагогічні системи живляться ідеями Івана Зязюна

Різні педагогічні системи: «І. Зязюн – школа», «І. Зязюн – педагогічний інститут», «І. Зязюн – інститут післядипломної педагогічної освіти» – цілком закономірне явище. Його можна об'єктивно назвати гармонією в життєдіяльності вченого-творця і борця. Про це ще згадають у нових книжках учасники цього животворного процесу, які розуміли інноваційність і прогностичність концепції педагогічної майстерності.

Органічним продовженням цієї філософсько-педагогічної гармонії, на нашу думку, є і система «І. Зязюн – вища технічна школа». Іван Андрійович неодноразово відвідував українські політехніки, виступав там із лекціями, брав участь у різних форумах і конференціях. Яскравим прикладом такої системної співпраці впродовж багатьох років є цілеспрямований процес упровадження інноваційних ідей і методик академіка І. Зязюна у Харківській політехніці. Тодішній ректор, почесний академік НАПН України Л. Тovaжнiанський, проректори О. Романовський, В. Сокол, керівники багатьох кафедр, інших структурних

підрозділів та громадських організацій університету сприйняли й високо оцінили Концепцію педагогічної майстерності академіка І. Зязюна, її значення для підготовки гуманітарно-технічної еліти, гуманізації і гуманітаризації навчального процесу у вищій технічній школі. Високі ідеї «педагогіки серця і добра» вплинули на створення унікальної, до речі, єдиної в нашій державі, кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами. Міжнародні Кримські педагогічні читання, що проводилися впродовж 2000–2013 років у Алушті на базі спортивно-оздоровчого табору «Студентський» Національно-технічного університету «ХПІ», не випадково стали міжнародним науковим осередком інноваційної педагогічної думки, гострих міждисциплінарних дискусій, під час яких народжувалися нові ідеї, концепції і творчі задуми, спрямовані на їх упровадження в різних освітянських підсистемах.

Зязюнівське благословення ідеї педагогіки серця і добра не могло не вплинути на поглиблення Концепції формування національної гуманітарно-технічної еліти, заснування циклічного збірника наукових праць «Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти» за редакцією Л. Тovaжнiанського та О. Романовського (видано 64 томи), видання наукового журналу «Теорія і практика управління соціальними системами», щорічне проведення міжнародних конференцій, форумів, тематичних зустрічей – усе це стало високим філософсько-педагогічним взірцем творчої реалізації Концепції видатного українського вченого у технічному університеті.

Уся життєдіяльність і цілеспрямована боротьба академіка Івана Андрійовича Зязюна підтверджують геніальну світоглядно-антропологічну тезу Г. Гегеля та Ф. Достоєвського: доки «людина живе, вона ще не сказала свого останнього слова, через що її не можна визначити остаточно...». Не сказав свого «останнього слова» й український філософ-педагог Іван Андрійович Зязюн. Нині продовження цього філософсько-педагогічного слова – за його учнями, послідовниками, за нами – його колегами, за тисячами вчителів, які талановито впроваджують його ідеї.

Згадаймо про почуття щирої поваги, любові й високого визнання свого Вчителя, якими пронизано привітання співробітників Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України з нагоди його 75-річчя, опублікованого в «Педагогічній газеті» у березні 2013 р.: «Поєднання в Івана Андрійовича глибоких знань усіх історичних типів філософування та вкоріненої народної мудрості, збереженої етнонаціональної ментальності породили інтелектуальну синергію та взаємодію між філософським і педагогічним дискурсом. І, можливо, не випадково, що в Полтаві, де донині відчувається присутність українських корифеїв педагогіки А. Макаренка, Г. Ващенко,

В. Сухомлинського, академік І. Зязюн втілює у життя ідею нового типу педагогічного закладу, розвивав з однодумцями вчення про педагогічну майстерність, сказав собі і людям: «Педагогіка – моє життя», а творячи власну «Я-концепцію», визначив основний її смисл – творити добро: «Я Богові завжди дякую за те, що він обрав мене це Добро генерувати і кореспондувати».

Розвиваючи антропо-етико-естетичний аспект педагогічної майстерності, академік наголошував на безперервному самопізнанні, самоудосконаленні, сприйнятті і розумінні прекрасного, духовної основи людини, її кордоцентричних мотивів. Вчений надає перевагу ірраціональному над раціональним, духовному досвіду (інтуїтивного осягнення) над логіко-дискурсивним мисленням. Провідними ідеями українського філософсько-антропологічного кордоцентризму І. Зязюна є почуття, рухи почуттів (або духовного серця) та різні форми його вияву, насамперед добра, любові, волі, свободи, духу, духовності і ін. Втілюючи положення емоційно-почуттєвої сфери в Концепції педагогічної майстерності, він не лише збагатив педагогічну науку, але й привніс чудові ідеї в практику українського філософського кордоцентризму (філософії серця), започаткованому в нашій культурі Г. Сковородою, П. Юркевичем, Т. Шевченком, П. Кулішем та ін.

У статті «Немає педагогіки без педагога...», опублікованій в ювілейному номері науково-педагогічного часопису «Рідна школа», Іван Андрійович теоретично обґрунтовує таке положення: «Насправді проблему якості педагогічної освіти цілком можна було б віднести до розряду глобальних світових проблем» [2, с. 19]. Мудрість Івана Андрійовича панує в усьому: у наукових, філософських працях, у створенні і розбудові Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих, у роздумах про майбутнє. Академік був стурбований тим, що «виросло вже декілька поколінь, повністю відчужених від української духовності, і, більш того, вони перестали знати і шанувати українську історію, звичаї, мораль свого народу, бо національні традиції зникли зі способу життя, зі шкільної освіти і виховання».

Наприкінці серпня 2014 р. Іван Андрійович відійшов в інші світи. Як говорять у народі, він спочиває з Богом у рідній Пашківській землі, де народився. Заповідав поховати його саме там, поряд з батьками...

Нині мимоволі ми знову і знову звертаємося до світлого образу видатного українця, його багатогранної спадщини, високо поцінованої в Україні і світі. Наукова спадщина академіка І. Зязюна – це справжній філософсько-педагогічний скарб для подальшого розвитку освіти і педагогічної науки в Україні та інших державах. Цю спадщину потрібно системно вивчати, систематизувати, здійснювати нові пошуки й видавати більш повні покажчики праць вченого. Вкрай необхідно видати повне

зібрання його філософсько-психолого-педагогічних творів.

Іван Андрійович дуже любив учителів, завжди з радістю погоджувався на зустріч з ними, виступав з лекціями в багатьох педагогічних університетах та інститутах післядипломної освіти. Він знав особисто десятки й, напевно, сотні вчителів і директорів шкіл. Серед них: **Яніна Овсієнко** (КЗ «Малобілозерська спеціалізована естетична школа-інтернат II–III ступенів «Дивосвіт» Запорізької обласної ради); **Людмила Овчаренко** (Державна спеціалізована художня школа-інтернат I–III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішні», смт. Опішня, Зіньківський район, Полтавська область); **Ганна Матвєєва** (Миколаївська спеціалізована школа «Академія дитячої творчості»); **Людмила Корінна** (КЗ «Житомирський обласний лицей-інтернат для обдарованих дітей Житомирської обласної ради»); **Михайло Чембержі** (Київська дитяча Академія мистецтв); **Тетяна Третьякова** (Колегіум №11 загальноосвітній навчальний заклад I–III ступенів, Новомосковськ).

Ця педагогічна любов, осяяна добротворенням на ниві педагогіки добра, була взаємною. Вчителі також любили Зязюна-майстра, ловили кожне його слово, з радістю поспішали на зустрічі з ним.

Відкриття 31 березня цього року музею-садиби академіка Івана Зязюна у селі Пашківка на Чернігівщині, ініційоване вченими радами Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, – це реальна свята дія, спрямована на збереження для сучасників і нащадків невмирущих філософсько-педагогічних ідей академіка І. Зязюна. В цій історичній події на українській освітянській ниві взяли участь науковці-педагоги різних областей нашої держави. Особливу повагу й пошану до світлої пам'яті Івана Андрійовича виявили відомі польські вчені, іноземні члени НАПН України С. Квятковський (заступник Голови Комітету педагогічних наук Польської академії наук), Ф. Шльосек (голова Наукового товариства «Польща–Україна»), Я. Лацик (керівник осередку методології і педагогіки творчості Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві, віце-президент Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи). Першу екскурсію музеєм-садибою провів професор О. Лавріненко. І вже з початку квітня суди їдуть учні, студенти, педагоги, науковці. І будуть їхати... Бо наукова спадщина академіка І. Зязюна – цінний скарб, і не лише для сьогодення, а й для майбутнього нашої держави.

Література

1. Зязюн І. Історичні витоки психологічної педагогіки / І. Зязюн // Рідна школа. – 2013. – №11. – С. 3–12.
2. Зязюн І. Немає педагогіки без педагога / І. Зязюн // Рідна школа. – 2012. – №4–5. – С. 19–23.

ДО 95-РІЧЧЯ «РШ»

3. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. / І. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
4. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / І. Зязюн. – Черкаси: Вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
5. Зязюн І. А. Філософія ціннісних відношень / Інноваційність у науці і освіті: наукове видання до ювілею професора, доктора хабілітованого, Франтішека Шльосека / [В. Кремень (голова редкол.), Є. Куніковські (заст. голови), Н. Ничкало (заст. голови)]; упорядн.: Н. Ничкало; І. Савченко: Хмельницький національний університет. – К.: Богданова А. М., 2013. – С. 74–82.
6. Лікарчук І. Л. Міністри освіти України: В 2-х т. – Т. 2. (1943 – 2007 рр.) – [Монографія] / І. Л. Лікарчук. – К.: Видавець Ешке О. М., 2010. – 592 с.
7. Освітній україноцентризм Георгія Філіпчука: зб. наук. пр. / [редкол.: Н. Ничкало (голова), та ін.; упоряд.: Н. Ничкало, О. Боровік]; НАПН України; ІПООД НАПН України. – К.: Богданова А. М., 2016. – 548 с.
8. Педагогічна майстерність академіка Івана Зязюна: зб. наук. пр. / [редкол.: Н. Г. Ничкало (голова), та ін.; упоряд.: Н. Г. Ничкало, О. М. Боровік; ІПООД НАПН України. – К.: Богданова А. М., 2013. – 456 с.
9. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид.-ня, допов. і перероб. – К.: СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
10. Філософія педагогічної майстерності: Зб. наук. пр. / ІПООД АПН України, Вінницький держ. пед. ун-т імені М. Коцюбинського / Редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) та ін. – Київ – Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 380 с.
11. Я-концепція академіка Неллі Ничкало у вимірі професійного розвитку особистості: зб. наук. пр. / [редкол.: І. А. Зязюн (голова), О. М. Отич та ін.; упоряд.: О. М. Отич, О. М. Боровік; НАПН України; ІПООД НАПН України. – К., 2014. – 544 с.
12. *Filozofia* mistrzostwa pedagogicznego: monografia. Tłumaczenie: Tomasz Kowalik. Redakcja wydania polskiego: M. Kopsztein, D. Szeligiewicz-Urban, F. Szlosek; Філософія педагогічної майстерності: монографія. Редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) та ін. ІПООД НАПН України, Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Київ–Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 380 с.; Radom, Instytut Technologii Eksploatacji – PIB, Radom; Niepubliczna Placówka Kształcenia Ustawicznego Siemianowicki Ośrodek Szkoleniowy, Siemianowice Śląskie, 2009. – 359 s.

**Вельмишановна
Анжеліно Володимирівно!**

У день 95-річного ювілею журналу «Рідна школа» прийміть найщиріші вітання і пошанування від Правління Громадської спілки «Українська асоціація освіти дорослих». Метою діяльності Української асоціації освіти дорослих є становлення та розвиток системи освіти дорослих в Україні, формування суспільства, що навчається впродовж усього життя. Тому співпраця із журналом «Рідна школа», який Ви успішно очолюєте, є дуже важливою для всіх нас. Упродовж багатьох років Ваш журнал, прогресивно змінюючись відповідно до вимог часу, був і залишається незмінним у головному – у висвітленні освітнянського життя, у любові до справи, який Ви віддаєте своє серце. Ваш професіоналізм, творча енергія підносять до рівня високого мистецтва та втілюють у життя ідеї передової науково-педагогічної думки.

Високо цінуємо нашу співпрацю в царині педагогіки.

З повагою,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
голова Правління ГС «Українська асоціація
освіти дорослих» Л. Б. ЛУК'ЯНОВА

Ключові слова: вчитель, педагогіка добра, педагогічна майстерність, концепція, психопедагогіка, педагогічна освіта.

Нелля НИЧКАЛО

Педагогіка серця і добра Івана Зязюна

Раскрывается значение педагогического наследия академика И. Зязюна для модернизации педагогического образования в современных условиях и в перспективе. Характеризуются основные идеи Концепции педагогического мастерства, предлагаются перспективные направления исследований педевтологических проблем в наследии выдающегося украинского ученого.

Ключевые слова: учитель, педагогика добра, педагогическое мастерство, концепция, психодиагностика, педагогическое образование.

Nellya NYCHKALO

Pedagogy of the heart and kindness of Ivan Zyazyun

The meaning of academician I. Zyazyun's pedagogical heritage has been revealed for modernization and development of teacher education undercurrent circumstances. The main ideas of the concept of pedagogical mastery have been characterized, further directions of researches of peditological issues in the heritage of the outstanding Ukrainian scientist have been suggested.

Keywords: teacher, pedagogy of kindness, pedagogical mastery, concept, psychopedagogy, teacher education.

Анотації

Нелля НИЧКАЛО

Педагогіка серця і добра Івана Зязюна

Розкрито значення педагогічної спадщини академіка І. Зязюна для модернізації педагогічної освіти в сучасних умовах та перспективі. Схарактеризовано основні ідеї Концепції педагогічної майстерності, запропоновано перспективні напрями досліджень педевтологічних проблем у спадщині видатного українського вченого.